

A *Necydalis major* L. új magyarországi lelőhelye, adatok életmódjához (Coleoptera, Cerambycidae)

KOVÁCS Tibor, HEGYESSY Gábor
Bátonyterenye, Sátoraljaújhely

ABSTRACT: (A new habitat of *Necydalis major* L. in Hungary and its way of life.) - A new habitat of a long-horned beetle *Necydalis major* L. which is extremely rare in Hungary could be found plateau-situated beech-wood of Sertés Hill in the northern part of Zemplén Mountains (NE Hungary). This paper is about our observations on its habitat, feed-plant, larva and way of life.

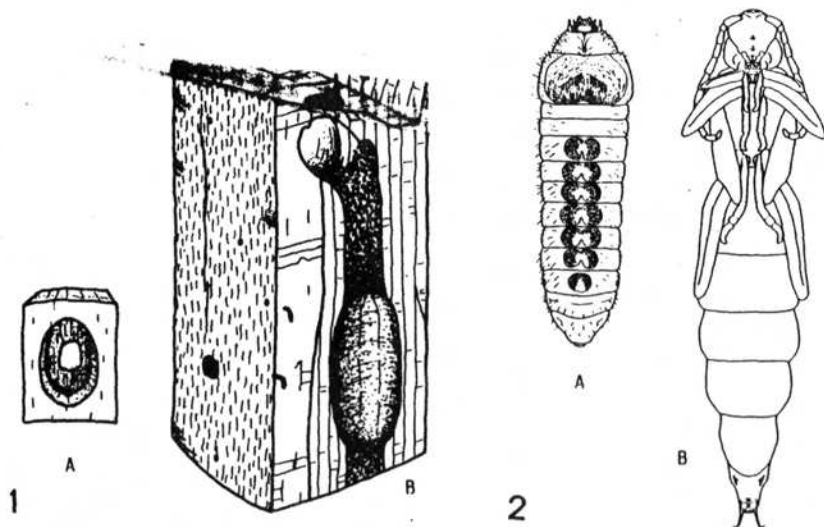
Észak- és Közép-Európában, keletre Szibériáig és a Szahalin-szigetekig előforduló faj. Faunaterületünkön az Alföld kivételével elterjedt, de mindenütt ritka, hazánkban nagyon ritka (KASZAB, 1971). A Természettudományi Múzeum Állattárának kárpát-medencei (faunaterület) Cerambycidae gyűjteményében 24 példányt találtunk, ezek adatai a következők: Bártfa, 1♂, leg: MIHALOVICS; Dubrov, 1♀, leg: MARK; Fenyőháza, Gombás, 1912. VIII. 02., 1♀, leg: GURÁNYI; Hátszeg, 1♀, leg: UJHELYI; Herkulesfürdő, 1♂; Komárom, 1♀; Malomvíz, 1935. VII. 17 - VIII. 23., 1♀; Nagyenyed, 1♀, leg: NAGY Ignác, Nagysalló, 1♀, leg: DUDICH E.; Nagyszében, kertben 1892. VI. 05., 3♀, 1♂, leg: LAZEREETH; Nagyszében, 1896., 1♀, leg: CSIKI; Pécs, 1♀, 1♂; Resicabánya, 2♀, leg: KANABÉ D.; Retyezát, 1200 m, 1898. VIII. 21, 1♂, leg: SZILÁDY; Srofsbeeren, 1♀, leg: ECKE; Szt. Anna-tó, 850 m, 1931. VII. 20., 1♂, leg: DIÓSZEGHY; Versec, 1♀, 1♂; Zimony 1897. 1♀.

A fenti Komárom és Pécs mellett KASZAB (1971) még Sopront és Legéndet említi Magyarországról gyűjtőhelyként. E helyeken kívül még egy hazai adatról van tudomásunk - amely minden bizonnyal ezidáig az utolsó volt - dr. VARGA Zoltán szíves szóbeli közlése, miszerint a Bükk-hegység Vörös-kő - völgyében 1964. V. 20-25. között 16 óra körül (délelőtt esett az eső) egy repülő nőstény példányt fogott hálójával. (Érdekes, hogy a rajzás előtti esős időt DEMELT (1966) is említi mi szintén egy esős periódus után találtuk a friss röpnyílásokat.)

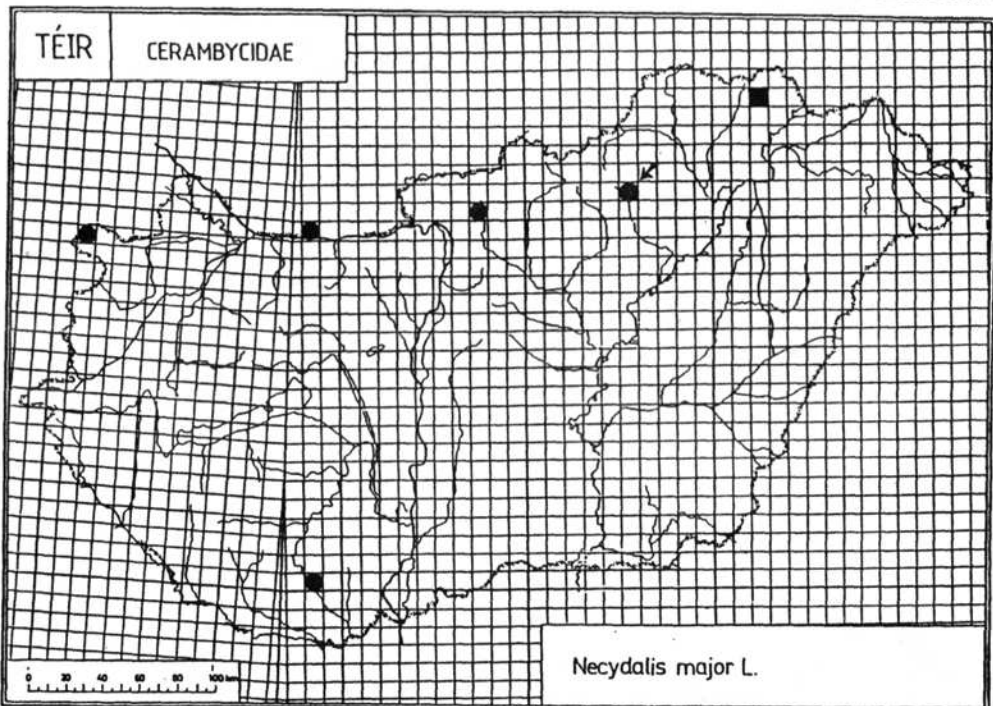
Az irodalom tápnövényéről, életmódjáról a következőket írja. Sokféle lombosfában fejlődik, mint nyár (*Populus*, spp., *Populus tremula*), fűz (*Salix* spp., *Salix caprea*), nyír (*Betula* spp.), éger (*Alnus* spp.), bükk (*Fagus* spp.), hárs (*Lilja* spp.), tölgy (*Quercus* spp.), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), cseresznye (*Cerasus avium*), meggy (*Cerasus vulgaris*), alma (*Malus domestica*), szilva (*Prunus domestica*), sőt még fenyőből is említik. Főleg a napfénynek kitett, beteg, sérült vagy már elhalt fákat támadja meg. A lárvá a farészben rág. Fejlődése több évig tart. Az imágó június elejétől augusztus elejéig található, első sorban tápnövénye sérült, száraz törzsén, ágain. Délután és alkonyatkor aktív. Rajzási ideje rövid kb. 14 nap.

A Zempléni-hegység északi részén a Sertés-hegy (évi középhőmérséklet 7,5 °C, átlagos évi csapadék 750 mm) plató helyzetű szubmontán bükkösében (Melitti-fagatum subcarpathicum) 665 méteren 1989. VII. 28-án egy vihar által kidöntött 80 cm átmérőjű bükkfát leltünk még zöld lombbal. A kidőléssel elérhetővé vált egy a fa álló helyzetében 4,5 m magasságban levő 18 cm átmérőjű elhalt törzsága, melyen három különös alakú röpnyílásra lettünk figyelmesek. Széthasítva azt, egy *Necydalis major* L. nőstényt találtunk. A továbbiakban még egy nőstény és egy hím került elő - mindhárom imágó még a bölcsőben ült - valamint egy lárvá (22 mm, 1.ábra:a), és egy nőstény bábja (36mm, 1.ábra:b), melyek valószínűleg a fa kidőlésekor pusztultak el. Ha a "szerencsétlenség" nem következik be, 8 példány fejlődött volna ki a fából.

A kéreg nélküli ág külső része igen kemény és száraz volt, (álszű lyukakkal), míg bentebb 1-3 cm-re már puhább és nedvesebb. Az évgyűrűk elég könnyen szétváltak egymástól. A lárvá járatái a fa szálirányában haladtak mind az ág belsejében,

1-2. ábra. 1. ábra a: *Necydalis major* L. lárvája hátoldaltól, b: bábja hasoldaltól. 2. ábra a: a *Necydalis major* L. lárvajáratának egy szakasza bábülcsővel, b: a kivezető járat vége és az imágó által rágott röpnílás belülről. (Eredeti).

3. ábra: A *Necydalis major* L. hazai gyűjtőhelyei. Irodalmi adatok KASZAB (1971), fekete körrel, VARGA, Z. szóbeli közlése fekete kör nyíllal, saját lelőhelye fekete négyzettel jelölve.

mind pedig a felszínhez közelebb. A bennük levő apró és igen tömör rágcsálék elszíneződött, a piszkos fehértől a barnásvörösig.

Ahol a járatok a felszínhez közelebb voltak ott általában a bábbölcső következett, amely a fa felszíne alatt 0,5-2 cm-re volt. A rágásképekből az alábbiakra tudunk következtetni. A lárvá a bábozódás előtt előre elkészíti a majdani kivezető járatot, egész a fa külső részétől visszafelé 1-2 mm-ig, így kívülről semmi nyoma a cincér jelenlétének. Ezután megfordul, visszamegy a járatban 3,5-5 cm-t és elkészíti az ovális alakú 3-4,5 cm nagyságú bábbölcsőt, amely szintén a fa szálirányában van (2. ábra: a.). Fejjel a kivezető járat irányában bábozódik. A bábból kikelő imágók pár napot a bölcsőben töltenek, majd a lárvá által készített rágaton - melyben csak a rágcsálékon kell átjutniuk - érik el a még átrágandó vékony farészt. Ezen a saját méretüknek megfelelő szabálytalan alakú röpnilyílást készítenek (2. ábra: b.). (A hasonló rágásképeű *Leptura*- és *Strangalia* fajok bölcsője nem annyira nagy és lapított, röpnilyílásuk is általában szabályos kör alakú, szemben a fentebb leírtakkal.) Valamennyi röplyuk illetve kivezetőjárat a hozzá tartozó bábbölcső felett volt, igen közel egymáshoz, kb. három tenyérnyi területen.

Azt, hogy a bogarak nagyon ritkán találhatók DEMELT (1966) a rövid rajzási idővel magyarázza. Nekünk sikerült e rajzási idő elejét kifognunk - ezt a friss röplyukak és a még fában levő példányok bizonyítják - mégsem találkoztunk kirajzolt imágóval, pedig az élőhelyeken még több alkalommal különböző napszakokban is kint jártunk. Erre valószínűleg az a magyarázat - amit az ág is igazol ami-ben a példányokat találtuk -, hogy a cincérek a fák magasabb régióiban tartózkodnak. Ezen ritka, különleges cincérfajunk újbóli előkerülése örvendetes tény s a természeti kincsekben gazdag Zempléni-hegység területének faunisztikai értékét tovább növeli.

Köszönjük a KLTE Ökológiai Tanszékének Élővilágvédelmi Informatikai és Továbbképzési Csoportjának, hogy a lelőhelyek UTM kódjait és a hálótérképet, és nem utolsósorban MERKL Ottónak, hogy a TIM adatait rendelkezésünkre bocsátotta.

IRODALOM

- BREHM, A. E. (1892): *Brehms Tierleben. Neunter Band, Insecten, Leipzig und Wien.* (Neubearbeitet von Taschenberg, E. L.)
- DEMELT, C. (1966): *Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresteile, 52. Teil, II. Bockkäfer oder Cerambycidae, VEB Gustav Fischer Verlag, Jena.*
- GYÓRFI, J. (1944): Sopron környékének cincérféléi. A "Soproni Szemle" kiadványai VIII. évf. 2. szám.
- HEYROVSKÝ, L. (1955): *Fauna ČSR, Bd. 5, Tesáříkovití- Cerambycidae. Československá Akademie Věd. Praha.*
- HORION, A. D. (1974): *Faunistik der Mitteleuropäischer Käfer, Band XII. Cerambycidae - Bockkäfer. Überlingen - Bodensee.*
- KASZAB, Z. (1971): *Cerambycidae, Fauna Hungariae, IX. kötet, 5. füzet.*
- KLAUSNITZER, B., SANDER, F. (1981): *Die Bockkäfer Mitteleuropas, Die Neue Brehm Bücherei, Ziemsen Verlag, Wittenberg, Lutherstadt.*
- MIKSIC, R., GEORGIEJEVIC, E. (1971): *Cerambycidae Jugoslavije, I., (Dio), Sarajevo.*
- PANIN, S., SÄVULESCU, N. (1961): *Fauna Republici Romîne - Familia Cerambycidae, Insecta, X., 5., Bucuresti.*
- PICARD, F. (1929): *Fauna der France, 20., Coléoptères (Cerambycidae), Paris.*
- RADÓ, S. (1967): *Magyarország Nemzeti Atlasza. Kartográfiai Vállalat, Budapest.*
- SZERÉNYI, G. (1983): Adatok a zempléni cincérek cönológiájának ismeretéhez (Coeloptera: Cerambycidae) *Folia ent. hung. XLIV. 2.*

KOVÁCS Tibor
H-3078 KISTERENYE
Hámán K. u. 18.

HEGYESSY Gábor
H-3980 SÁTORALJAÚJHELY
Dózsa Gy. u. 8. II/9.